

Ο ριζοσπαστικός ποιητικός φεμινισμός της Όντρι Λορντ



«Η θεσμοθετημένη απόρριψη της διαφοράς είναι απολύτως αναγκαία στην οικονομία του κέρδους, η οποία χρειάζεται ένα ανθρώπινο πλεόνασμα από απόβλητους. Σαν κομμάτι μιας τέτοιας οικονομίας, είμαστε όλοι προγραμματισμένοι να ανταποκρινόμαστε στις ανθρώπινες διαφορές ανάμεσά μας με φόβο και απέχθεια και να τις διαχειριζόμαστε με έναν από τους ακόλουθους τρεις τρόπους: ή να τις αγνοούμε· ή, εφόσον αυτό δεν είναι δυνατόν, να τις αντιγράφουμε αν τις θεωρούμε κυρίαρχες· ή να τις καταστρέφουμε αν τις θεωρούμε κατώτερες. Δεν έχουμε όμως τα εργαλεία για να συσχετιστούμε ισότιμα μέσω των ανθρώπινων διαφορών μας (1)».

Αυτό το απόσπασμα ανήκει στη σπουδαία αφροαμερικανή φεμινίστρια Audre Lorde (Όντρι Λορντ, 1934-1992), και μάλλον δε συγκαταλέγεται στα πιο γνωστά της. Κι όμως, το απόσπασμα αυτό συμπυκνώνει, ίσως, την ουσία του καπιταλιστικού συστήματος: η οικονομία του κέρδους χρειάζεται πάντα «ένα ανθρώπινο πλεόνασμα από απόβλητους» για να λειτουργήσει. Η Λορντ κατέληξε σε αυτό το συμπέρασμα ως «απόβλητη» και η ίδια, και έρχεται τώρα από τα βάθη των προηγούμενων δεκαετιών, με τα σπουδαία κείμενά της που περιέχονται στην συλλογή-ορόσημο με τίτλο “*Sister Outsider*”, να μας απλώσει το χέρι και να ρίξει φως στη σύγχυση της εποχής μας.

Πολλά από τα δοκίμια που περιέχονται σε αυτήν τη συλλογή, που πρωτοεκδόθηκε το 1984 και κυκλοφόρησε πρόσφατα για πρώτη φορά στα ελληνικά (2), έχουν αποδειχτεί εμβληματικά για τον φεμινισμό, έχουν γίνει αντικείμενο διεξοδικής ακαδημαϊκής και πολιτικής μελέτης, και αξιοποιούνται μέχρι και σήμερα ως συνθήματα και προτάγματα πολιτικών αγώνων: «*Τα εργαλεία του αφέντη δεν πρόκειται ποτέ να διαλύσουν το σπίτι του αφέντη*», «*Μεταμορφώνοντας τη σιωπή σε γλώσσα και δράση*», «*Χρήσεις του ερωτισμού: ο ερωτισμός ως δύναμη*», «*Η ποίηση δεν είναι πολυτέλεια*», «*Χρήσεις του θυμού: οι γυναίκες απαντούν στον ρατσισμό*». Στα κείμενα αυτά, που γράφτηκαν ή εκφωνήθηκαν τη δεκαετία του 1970 και του 1980, η Λορντ καταπιάνεται με τον ρατσισμό, τον σεξισμό, την ομοφοβία, τον καπιταλισμό – αλλά όχι μόνο. Η πολυθεματικότητα της συγκεκριμένης συλλογής, που πάει ένα βήμα πέρα από τις «κλασικές» θεματικές του φεμινισμού, είναι ένα από τα βασικά γνωρίσματά της: στα συγκεκριμένα κείμενα η Λορντ καταπιάνεται επίσης με τη σημασία της ποίησης για τη ζωή των γυναικών□ την απελευθερωτική δύναμη που μπορεί να έχει ο θυμός όταν απευθύνεται στις πραγματικές αιτίες που τον γεννάνε□ την αξία του ερωτισμού□ ενώ δε λείπουν

κείμενα σφοδρής κριτικής στον ακαδημαϊκό λευκό δευτεροκυματικό φεμινισμό.

Το έργο της Λορντ είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τη ζωή της, επομένως για να κατανοήσουμε το μέγεθος του έργου της θα πρέπει να έχουμε μια εικόνα του ποια ήταν. Η Λορντ γεννήθηκε το 1934 στο Χάρλεμ, κόρη φτωχών μεταναστών από την Καραϊβική. Πέθανε το 1992, σε ηλικία 58 ετών, μετά από πολυετή μάχη με τον καρκίνο. Παρά τον πρόωρο χαμό της, αναδείχθηκε τόσο εν ζωή όσο και μετά τον θάνατό της σε σύμβολο του διαθεματικού φεμινισμού.

Και έγινε σύμβολο διαθεματικότητας όχι μόνο λόγω του δοκιμιακού και ποιητικού της έργου και της ακτιβιστικής της δράσης, αλλά πρώτα και κύρια μέσα από το παράδειγμα που έδωσε με την ίδια της τη ζωή, η οποία καθρεφτίζεται απόλυτα στο έργο της, όπως θα προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε με αποσπάσματα διαφόρων κειμένων του *Sister Outsider* που θα παραθέσουμε παρακάτω. Είναι αυτός και ένας από τους βασικούς λόγους που το έργο της συγκινεί και αφυπνίζει με έναν τρόπο βιωματικό και βαθύ μέχρι σήμερα: τα κείμενά της είναι αληθινά, βγαλμένα με ειλικρίνεια από τη ζωή και γραμμένα ως μια κατάφαση στη ζωή. Η ειλικρίνεια διαπερνά τόσο την ανάλυσή της για τις αιτίες των κοινωνικών παθογενειών, όσο και τις λύσεις που προτείνει, λύσεις ριζικές που συνεπάγονται σύγκρουση με το κατεστημένο: «Και όταν μιλάω για αλλαγή, δεν εννοώ απλώς να αλλάξουν θέσεις κάποιои ή να αμβλυνθούν προσωρινά οι εντάσεις, ούτε να μπορέσουμε να χαμογελάσουμε και να αισθανθούμε καλά. Μιλάω για μια θεμελιώδη και ριζική μεταβολή των εικασιών που έχουν καθορίσει τις ζωές μας»(3). Τα κείμενά αυτής της ποιήτριας-διανοήτριας χαρακτηρίζονται από αυθεντικότητα και από μια αξιοθαύμαστη ισορροπία ανάμεσα στο συναίσθημα και στη σκέψη, αφού η Λορντ δεν καταφεύγει ούτε σε μελό συναισθηματισμούς ούτε στη στείρα διανόηση – και γι' αυτό το έργο της, μαχητικό και ταυτόχρονα βαθιά συγκινητικό, αντέχει στον χρόνο. Δεν είναι τυχαίο που στις ομιλίες και στα δοκίμιά της η Λορντ πολύ συχνά συστηνόταν ως «μαύρη, λεσβία, μητέρα, ποιήτρια, μαχήτρια». Το έκανε αυτό ξανά και ξανά για να υπενθυμίσει πως δεν ήταν διατεθειμένη να παραγκωνίσει, προκειμένου να γίνει αρεστή στο κοινό, καμία πλευρά του εαυτού της έναντι των άλλων. Το έκανε, όπως έχει πει η Άντζελα Ντέιβις, για να «αποκρούσει την εικασία πως αυτοί οι όροι δεν μπορούν να κατοικούν στον ίδιο χώρο: Μαύρη και λεσβία, λεσβία και μητέρα, μητέρα και μαχήτρια, μαχήτρια και ποιήτρια» (4).

Η απόκρουση τέτοιων εικασιών ήταν ζωτικής σημασίας για τη Λορντ, η οποία, μεγαλώνοντας στην καπιταλιστική, ρατσιστική, πατριαρχική και ομοφοβική Αμερική του 1930 και των επόμενων δεκαετιών, κατάλαβε από νωρίς πως τα χαρακτηριστικά της δε χωρούσαν μέσα σε αυτές τις εικασίες και πως επομένως η ίδια είχε πολλές μάχες να δώσει αν δεν ήθελε να προδώσει τον εαυτό της.

Δεν ήταν μόνο ότι γεννήθηκε κορίτσι. Ήταν και κόρη εργατικής οικογένειας μεταναστών από την Καραϊβική – ήταν δηλαδή γυναίκα, μαύρη, φτωχή. Αυτά τα χαρακτηριστικά από μόνα τους την καθιστούσαν το απόλυτο αουτσάιντερ στην Αμερική του '30 και των επόμενων δεκαετιών: «Έπιασα το νήμα της οργής που ένιωθα για την ιδιότητά μου ως Μαύρης Γυναίκας, και έφτασα μέχρι το μίσος και την απέχθεια που είχαν ήδη κατακάψει τη ζωή μου πολύ πριν καταλάβω από πού πηγάζουν ή γιατί

με κατακλύζουν. Τα παιδιά θεωρούν πως ό,τι τους συμβαίνει οφείλεται στα ίδια. Έτσι, φυσικά, ως παιδί αποφάσισα ότι κάτι πάει τελείως στραβά μαζί μου και κάνει τους άλλους να με περιφρονούν. Ο οδηγός του λεωφορείου δεν κοιτούσε έτσι τους υπόλοιπους ανθρώπους (5)». Η «Οι Μη-Λευκές γυναίκες στην αμερική» μεγαλώσαμε μέσα σε μια συμφωνία θυμών. Θυμός που μας φιμώνουν, που δε μας προτιμούν, που ξέρουμε πως αν τελικά επιζήσουμε, θα τα έχουμε καταφέρει σε πείσμα αυτού του κόσμου που δε μας θεωρεί ανθρώπους και που μισεί την ύπαρξή μας όταν αυτή δεν τίθεται στην υπηρεσία του (6)». Η Λορντ, έχοντας επίγνωση του ότι αποτελούσε, λόγω των χαρακτηριστικών της, τον τελευταίο τροχό της αμάξης στην κοινωνία της εποχής, αλλά ταυτόχρονα κατανοώντας πόσο δομικά άδικη ήταν αυτού του τύπου η κατηγοριοποίηση των ανθρώπων, επέλεξε από νωρίς να συνασπιστεί με άλλους καταπιεσμένους: συμμετείχε στο κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων και ήρθε σε επαφή με φεμινιστικές ομάδες, τη στιγμή που δούλευε σκληρά σε δύο και τρεις δουλειές ταυτόχρονα για να επιβιώσει πρώτα η ίδια και αργότερα για να μεγαλώσει και τα παιδιά της.

Επίσης από νεαρή ηλικία κατάλαβε και αποδέχτηκε τη λεσβιακή της ταυτότητα. Έκανε coming out, κάτι που την έφερε αντιμέτωπη με την ομοφοβία που διαπότηζε όχι μόνο τη λευκή, αλλά και τη μαύρη κοινότητα. Όπως έλεγε «Ένα πράγμα μου έδωσε δύναμη να συνεχίσω (...) ήταν η αίσθηση πως είμαι ήδη ευάλωτη με τόσο πολλούς τρόπους, πως δεν μπορώ να κάνω τίποτα γι' αυτό και πως δεν υπάρχει περίπτωση να γίνω ακόμα πιο ευάλωτη βάζοντας το όπλο της σιωπής στο χέρι των εχθρών μου. Στη Μαύρη κοινότητα το να είσαι ανοιχτά λεσβία δεν είναι εύκολο, αλλά το να είσαι στα κρυφά είναι ακόμα πιο δύσκολο (7)». Έτσι, αποδέχτηκε περήφανα αυτήν της την πλευρά ζώντας μια ανοιχτά λεσβιακή ζωή και βρίσκοντας δύναμη μέσα στην κοινότητα των μη-λευκών λεσβιών που είχε αρχίσει τότε να συγκροτείται.

Στη συνέχεια όμως χρειάστηκε να δώσει και άλλη μια μάχη, αυτήν τη φορά με κομμάτι αυτής ακριβώς της κοινότητας, καθώς η σημαντικότερη προσωπική-ερωτική της σχέση ήταν διαφυλετική. Η σύντροφος με την οποία πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής της και μαζί με την οποία μεγάλωσε τα παιδιά της, ήταν λευκή – κάτι που κακοφαινόταν σε ένα τμήμα της κοινότητάς της, της μη-λευκής λεσβιακής κοινότητας, το οποίο ήταν σε έναν βαθμό υπέρ των πολιτικών διαχωρισμού, ήταν δηλαδή εναντίον του να έχει μια μαύρη γυναίκα πολλά πάρε-δώσε με λευκούς.

Ήταν λοιπόν πολλές οι στιγμές στη ζωή της Λορντ που, για να γίνει αποδεκτή στην εκάστοτε κοινότητα στην οποία ήθελε και είχε ανάγκη να ανήκει, καλούνταν να αποκηρύξει ή να καμουφλάρει τον εαυτό της. Και το έργο της είναι πολύ σημαντικό και διαχρονικό ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο: γιατί είναι μια καταγραφή αυτής της διαρκούς προσπάθειάς της να μην προδώσει καμία πλευρά του εαυτού της, ακόμα και όταν κάτι τέτοιο συνεπαγόταν σοβαρές συγκρούσεις και δυσάρεστες συνειδητοποιήσεις τόσο για την κοινότητά της, όσο και για την ίδια. Όπως έλεγε: «Εκείνη την εποχή σπαταλούσα πολλή ενέργεια και συχνά ο πόνος μου ήταν μεγάλος. Έπρεπε είτε να αρνηθώ είτε να προτιμήσω κάποιες πτυχές του εαυτού μου, διαφορετικά η δουλειά και η ταυτότητά μου ως Μαύρης δε θα γινόταν αποδεκτή. Ως Μαύρη, λεσβία και μητέρα σε διαφυλετικό γάμο, ήταν δεδομένο πως όλο και κάποιο κομμάτι μου θα κλόνιζε τα βολικά στερεότυπα για το ποια όφειλα να είμαι. Με αυτόν τον

τρόπο έμαθα ότι αν δεν προσδιορίσω εγώ τον εαυτό μου, θα συνθλιβώ και θα γίνω βορά στις φαντασιώσεις των άλλων για εμένα (8)».

Η Λορντ αναδεικνύει λοιπόν την ανάγκη για αυτοπροσδιορισμό, την ανάγκη μας δηλαδή ορίζουμε εμείς τον εαυτό μας, ως ριζοσπαστική πολιτική πράξη, αφού ο αυτοπροσδιορισμός συνεπάγεται τη σύγκρουσή μας τόσο με την έξωθεν καταπίεση που μας σπρώχνει να γίνουμε κάτι άλλο από αυτό που είμαστε, όσο και με την εσωτερικευμένη καταπίεση. Και αυτή της η ανάλυση για τον αυτοπροσδιορισμό είναι μια πολύτιμη παρακαταθήκη, για την οποία πρέπει να της είμαστε ευγνώμονες, καθώς ζούμε πια σε μια εποχή που η απαίτηση για αυτοπροσδιορισμό φουντώνει μεν, και απολύτως δίκαια, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, αλλά το σύστημα προσπαθεί να κουτσουρέψει και να διαστρεβλώσει αυτήν την απαίτηση προκειμένου να τη φέρει στα μέτρα του και να την καταστήσει συστημικά ακίνδυνη. Ζούμε δηλαδή σε μια εποχή που οι πολιτικές ταυτότητας κερδίζουν έδαφος με έναν τρόπο που συχνά βγάζει από το κάδρο τους ευρύτερους οικονομικό-πολιτικούς συσχετισμούς και τις ταξικές διακρίσεις, παραγνωρίζοντας έτσι ότι οι ταξικές διακρίσεις ευθύνονται (και) για την αποξένωσή μας από τους συνανθρώπους μας και από τον εαυτό μας, και εν τέλει για τη συντριβή εκείνων των ατομικών μας χαρακτηριστικών που δεν εξυπηρετούν την οικονομία του κέρδους. Το pinkwashing του οποίου γινόμαστε μάρτυρες όλο και συχνότερα το τελευταίο διάστημα (εμβληματικό παράδειγμα οι LGBTQ+ σημαίες που σηκώνουν ισραηλινοί στρατιώτες την ώρα που εισβάλλουν στη Γάζα (9) ή η απαρχή της απαγόρευσης των εκτρώσεων σε ορισμένες πολιτείες των ΗΠΑ, μάς θυμίζουν πως πρέπει να είμαστε σε επιφυλακή, καθώς τα δικαιώματα της LGBTQ+ κοινότητας, των θηλυκοτήτων, των ευάλωτων ομάδων είναι πολύ εύθραυστα: άλλοτε εργαλειοποιούνται ακόμα και από το πιο απάνθρωπο καθεστώς προκειμένου αυτό να πετύχει τους πολιτικούς του σχεδιασμούς (στην περίπτωση του pinkwashing), και άλλοτε ξαναπαίνουν στο περιθώριο ή συντρίβονται όταν πλέον δεν εξυπηρετούν την πολιτική ατζέντα του εκάστοτε καθεστώτος (στην περίπτωση της επιχειρούμενης απαγόρευσης των εκτρώσεων). Σε αυτό το θολό και επισφαλές δικαιοματικό τοπίο, και σε συνθήκες κρίσης του καπιταλισμού, οι αναλύσεις της Λορντ για τον αυτοπροσδιορισμό αποδεικνύονται πολύτιμες.

Η Λορντ υπογραμμίζει πως σε εμάς εναπόκειται να παλέψουμε για τον αυτοπροσδιορισμό μας και για να βγάλουμε τις πιο μύχιες πλευρές του εαυτού μας στο φως, καθώς το καπιταλιστικό σύστημα μέσα στο οποίο ζούμε «θα προσπαθήσει να μας κονιορτοποιήσει έτσι κι αλλιώς» (10), όντας προγραμματισμένο να μας αποξενώνει από τον εαυτό μας και από τους συνανθρώπους μας. Όπως διαπιστώνει με οδύνη: «Για να κάνεις τους ανθρώπους να στραφούν κατά του εαυτού τους δε χρησιμοποιείς αστυνομικές μεθόδους και τεχνικές καταπίεσης. Τους κάνεις να ενσωματώσουν την καταπίεση και έτσι εξ αρχής οι άνθρωποι μαθαίνουν να δυσπιστούν απέναντι σε ό,τι υπάρχει μέσα τους και δεν έχει περάσει από έγκριση, να απορρίπτουν τα πιο δημιουργικά τους κομμάτια – έτσι δε χρειάζεται να τα ξεριζώσεις εσύ (11)».

Εξηγεί λοιπόν η Λορντ πώς το σύστημα, δημιουργώντας συγκεκριμένες υλικές συνθήκες ζωής, αποξενώνει τους ανθρώπους από τον εαυτό τους, τις επιθυμίες τους και τη δημιουργικότητά τους□

πώς φυτεύει τους σπόρους του καταπιεστή μέσα στην ψυχή του καταπιεσμένου («Είναι παλιό και βασικό εργαλείο όλων των καταπιεστών να κρατάνε τους καταπιεσμένους απασχολημένους με τις έγνοιες του αφέντη» (12) □ πώς συνακόλουθα ωθεί τον καταπιεσμένο να σπαταλά την ενέργειά του αρνούμενος τον ίδιο του τον εαυτό και θεωρώντας πως για τις άδικες και άχαρες συνθήκες ζωής του ευθύνονται άλλοι καταπιεσμένοι □ ή ακόμα πώς διαμορφώνει μια κατάσταση όπου η μία κατηγορία καταπιεσμένων συμβάλλει στην καταπίεση της άλλης κατηγορίας καταπιεσμένων, αντί όλοι μαζί να τα βάλουν με τον «μεγάλο» καταπιεστή: «Αυτός ο τρόπος δράσης είναι ένα λάθος που συνηθίζουν να κάνουν οι καταπιεσμένοι. Βασίζεται στην λανθασμένη αντίληψη πως υπάρχει μια πεπερασμένη και συγκεκριμένη ποσότητα ελευθερίας που πρέπει να μοιράσουμε αναμεταξύ μας και πως οι μεγαλύτερες και πιο ζουμερές μερίδες αυτής της ελευθερίας πηγαίνουν, σαν λάφυρα, στον νικητή ή στον ισχυρότερο. Έτσι, αντί να ενωθούμε και να παλέψουμε μαζί για πιο πολλή ελευθερία, τσακωνόμαστε μεταξύ μας ποιος θα πάρει το μεγαλύτερο κομμάτι από την ίδια πίτα. (13)»

Η Λορντ έτσι συνδέει το προσωπικό με το πολιτικό με έναν απολύτως πρωτότυπο και αρμονικό τρόπο. Όπως εξηγεί στο εμβληματικό κεφάλαιό της «Χρήσεις του ερωτισμού», όπου ως «ερωτισμό» ορίζει ευρύτερα τη χαρά και την όρεξη για ζωή, χαρά και όρεξη που αυτή η κοινωνία μας στερεί: «Γιατί όταν αρχίζουμε να αναγνωρίζουμε τα πιο βαθιά μας συναισθήματα, αναγκαστικά παύουμε να αρκούμαστε πια στον πόνο και στην άρνηση του εαυτού μας, και στο μούδιασμα που συχνά μοιάζει να είναι η μόνη τους εναλλακτική στην κοινωνία μας. Η δράση μας ενάντια στην καταπίεση γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι του εαυτού μας, εκκινά και παίρνει δύναμη από μέσα μας (14)».

Σε αυτήν τη δύναμη που όλοι οι άνθρωποι έχουμε μέσα μας, και ειδικά όσοι ανήκουν στο «ανθρώπινο πλεόνασμα από απόβλητους» πάνω στο οποίο στηρίζεται η οικονομία του κέρδους, σύμφωνα με τη διατύπωσή της, κάνει έκκληση η Λορντ. Απευθύνεται δηλαδή σε όσα άτομα βρίσκονται έξω από τη σφαίρα του «κανονικού», του αποδεκτού, του δημοφιλούς. Τα καλεί να μη χάσουν την ανθρωπινότητά τους, να μην καταπίνουν τον θυμό τους, να μη θυσιάζουν τη μία πλευρά του εαυτού τους έναντι των άλλων, να μη βλέπουν τις διαφορές μεταξύ τους σαν αιτίες διχασμού αλλά ως πηγές δύναμης, να πολεμήσουν όσα προτάγματα των καταπιεστών έχουν άθελά τους εσωτερικεύσει, και σε τελική ανάλυση να παλέψουν όλα μαζί για «έναν κόσμο στον οποίο θα μπορούμε όλοι να ανθίσουμε». Και τελικά είναι αυτό το επείγον κάλεσμά της για προσωπική και συλλογική απελευθέρωση που, παρότι διατυπώθηκε πριν δεκαετίες, συνομιλεί με το ταραγμένο παρόν μας.

**Η μεταφράστρια Ισμήνη Θεοδωροπούλου γράφει για το βιβλίο “Sister Outsider” της Όντρι Λορντ, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κείμενα σε δική της μετάφραση*

Σημειώσεις

1. Από την διάλεξη «Ηλικία, φυλή, τάξη και φύλο: οι γυναίκες ορίζουν ξανά τη διαφορά», 1980. Περιέχεται στη συλλογή “Sister Outsider”
2. Η συλλογή Sister Outsider κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στα ελληνικά τον Απρίλιο του 2023 από τις εκδόσεις Κείμενα σε μετάφραση Ισμήνης Θεοδωροπούλου.

3. Από την ομιλία «Χρήσεις του θυμού: οι γυναίκες απαντούν στον ρατσισμό», 1981. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
4. <https://www.nytimes.com/2020/09/15/books/review-audre-lorde-selected-works.html>
5. Από την ανάλυση «Βλέμματα που συναντιούνται: οι Μαύρες γυναίκες, το μίσος και ο θυμός», 1983. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
6. Από την ομιλία «Χρήσεις του θυμού: οι γυναίκες απαντούν στον ρατσισμό», 1981. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
7. Από τη συνέντευξη της Όντρι Λορντ στην Adrienne Rich (Έντριεν Ριτς), 1979. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
8. Από την ομιλία «Διδάγματα της δεκαετίας του '60», 1982. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
9. <https://nypost.com/2023/11/13/news/gay-israeli-soldier-yoav-atzmoni-proudly-displays-lgbtq-flag-on-gaza-soil-in-war-against-hamas/>
10. Από τη διάλεξη «Μεταμορφώνοντας τη σιωπή σε γλώσσα και δράση», 1977. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
11. Από τη συνέντευξη της Όντρι Λορντ στην Adrienne Rich (Έντριεν Ριτς), 1979. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
12. Από την ομιλία «Τα εργαλεία του αφέντη δεν πρόκειται ποτέ να διαλύσουν το σπίτι του αφέντη», 1979. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
13. Από την ανάλυση «Ξύνοντας την επιφάνεια: σημειώσεις για τους φραγμούς ανάμεσα στις γυναίκες και την αγάπη», 1978. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".
14. Από τη διάλεξη «Χρήσεις του ερωτισμού: ο ερωτισμός ως δύναμη», 1978. Περιέχεται στη συλλογή "Sister Outsider".

*Η μεταφράστρια **Ισμήνη Θεοδωροπούλου** γράφει για το βιβλίο "Sister Outsider" της Όντρι Λορντ, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κείμενα σε δική της μετάφραση.